Mircea Moț (coordonator)
Ramona Alupoaei | Monica Began
Elena Ramona Dobroiu | Dana Mocanu
Nicolae Munteanu | Maria Pandele | Anda Silea

LIMBA ȘI LITERATURA ROMÂNĂ
BACALAUREAT

SUBIECTUL AL III-LEA
Secvențe

AUTORI:

Ramona Alupoaei (R.A.)
Monica Began (M.B.)
Elena Ramona Dobroiu (E.R.D.)
Dana Mocanu (D.M.)
Mircea Moț (M.M.)
Nicolae Munteanu (N.M.)
Maria Pandele (M.P.)
Anda Silea (A.S.)

Mircea MOȚ
(coordonator)

Ramona Alupoaei | Monica Began
Elena Ramona Dobroiu | Dana Mocanu
Nicolae Munteanu | Maria Pandele | Anda Silea

LIMBA ȘI LITERATURA ROMÂNĂ
BACALAUREAT

SUBIECTUL AL III-LEA
Secvențe

LIBRIS EDITORIAL
LIBRIS
BRAȘOV - ROMÂNIA

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Limba şi literatura română : bacalaureat : subiectul al III-lea : secvențe / Mircea Moț (coord.), Ramona Alupoaei, Monica Began, ... –
Braşov : Libris Editorial, 2016
ISBN 978-606-93947-6-2
I. Moț, Mircea
II. Alupoaei, Ramona
III. Began, Monica

811.135.1

Director editorial: Dana Anghelescu
Design copertă: Wizzdesign
Tehnoredactare: Irinel Merlușcă

© Libris Editorial, 2016

Libris Editorial
Str. Mureşenilor Nr. 14 Braşov, România
Tel: 0268 477 799, Fax: 0268 477 798
E-mail: office@libris.ro
Web: www.libris.ro

Librăria online **www.libris.ro**

Respect pentru oameni și cărți

Tipărit în România

I. CONCEPTE OPERAȚIONALE (M.M.)

Acțiune

Acțiunea „denumește faptele, întâmplările, evenimentele, peripețiile ce se succed într-o operă literară, determinate de relațiile eroului sau personajului principal cu celelalte personaje" (*Dicționar de termeni literari*, București, Editura Academiei, 1976).

Acțiunea este specifică genului epic și dramatic.

În dicționarul amintit se menționează că acțiunea este compusă din câteva „microacțiuni", după trei moduri de existență: *înlănțuirea* (prin juxtapunere și coordonare), *inserția* (prin includere și subordonare) și *alternanța* (prin dezvoltări paralele).

Antiteză

Figură de stil bazată pe alăturarea a doi termeni cu sensuri opuse pentru a se sublinia opoziția dintre ei și pentru a-l evidenția pe unul prin celălalt.

Antiteza a fost cultivată în special de romantici. Mihai Eminescu scris o serie de poeme structurate pe baza antitezei: *Împărat și proletar, Înger și demon, Venere și Madonă.*

Ex. „Voi *credeați* în scrisul vostru, noi *nu credem* în nimic" (Mihai Eminescu).

Prezentă și în creația unor mari poeți moderni:

Ex. „Eu veneam *de sus*, tu veneai *de jos*, /Tu veneai *din vieți*, eu veneam *din morți*" (Tudor Arghezi).

Comparație

Figură de stil ce constaă în alăturarea a doi termeni (persoane, obiecte, acțiuni) pe baza unor însușiri comune, cu scopul de a evidenția trăsăturile primului termen.

Temenii comparației (*comparat și comparant*) sunt legați prin: *ca*, *astfel ca, întocmai ca, precum.*

Se poate vorbi despre:

a. *comparație-imagine* (care se constituie ca un complement de mod comparativ);

b. *comparație-paradigmă* (în care al doilea termen este o întreagă propoziție);

c. *comparație-parabolă* (realizată la nivelul frazei).

Comparațiile *plasticizante* sunt comparațiile în care sporul de concretețe se asigură utilizându-se ca termen comparant un termen mai concret decât comparatul.

In situația comparațiilor *morale*, comparantul este un termen abstract, care compensează gradul scăzut de expresivitate al primului.

Există comparații *nobile*, în care al doilea termen este livresc, în vreme ce la comparațiile *simbolice* comparantul are evidente valori simbolice.

Sunt socotite comparații *ample* comparațiile ai căror termeni au o întindere mai mare.

Se vorbește despre comparațiile *homerice*, în care termenul comparant este dezvoltat, descriind de cele mai multe ori fenomene ale naturii:(Lucian Blaga, *Eu nu nu strivesc corola de minuni a lumii).*

Conflict

Reprezintă *„un dezacord, opoziție, o dispută, o luptă între două sau mai multe personaje dintr-o operă epică sau dramatică”* (*Dicționar de termeni literari*, București, Editura Academiei, 1976 , p. 95).

Enumerație

Figură de stil care constă în prezentarea succesivă a părților componente ale unui întreg.

Enumerația pune în relație partea și întregul.

Episod

Unitate compozițională esențială a textului narativ, care asigură *„progresia tematică a discursului și a conflictului”*. Se caracterizează prin coerență tematică și coeziune formală.

Exemple de episoade: sărutarea pământului în romanul *Ion*; uciderea celor 47 de boieri în nuvela *Alexandru Lăpușneanul*.

Epitet

Cuvânt adăugat unui substantiv sau unui verb pentru a-l dimensiona din perspective estetice.

Pentru Tudor Vianu *„epitetul este acea parte de vorbire sau de frază care determină, în lucrurile sau acțiunile exprimate printr-un substantive sau verb, însușirile lor estetice, adică acelea care pun în lumină felul în care le vede sau le simte scriitorul și care au răsunet în fantezia și sensibilitatea cititorului”* (*Despre stil și artă literară*, București, Editura

Tineretului, 1960, p. 160). Insistând asupra faptului că un epitet poate determina un substantiv, dar și un verb *(„pot determina un substantiv, dar și un verb")*, esteticianul atrage atenția asupra falselor epitete. Nu sunt epitete, subliniază Tudor Vianu, *„determinările lipsite de valoare estetică"*.

Clasificare:

*Dup*ă structură:
a. *simple*:
Ex. „Și te-ai dus, *dulce* minune (Mihai Eminescu);
b. *duble:*
„Știu de ce ești *alb*ă și *nepăsătoare*" (Vasile Voiculescu);
c. *triple*:
„*Frumoas*ă, *lâncedă și goală* / Mlădia Noapte-n fața lumii iese (Vasile Voiculescu).

*Dup*ă valoarea stilistică:
a. *ornante* (trăsături pentru clasa obiectului determinat):
„Frunză *verde* și iar tânără și *verde* (Vasile Voiculescu);
b. *apreciative* (implică atitudinea valorică a autorului):
„…o *prea frumoas*ă fată" (Mihai Eminescu);
c. *cromatice*:
„Eu voi fi soarele *negru*, pământul…" (Șt. Aug. Doinaș);
d. *antitetice* (sunt în antiteză cu determinatul):
„*dulce* jale" (Mihai Eminescu);
e. *individuale* (însușire proprie obiectului determinat):
„…*tânăr* să le urci te-așteaptă" T. Arghezi);
f. *metaforice* (conțin o comparație subînțeleasă):
„De treci codri *de aram*ă" (Mihai Eminescu);
g. *hiperbolice* (exagerează trăsăturile determinatului):
„Gigantică poart-o cupolă pe frunte" (G. Coșbuc);
h. *personificatoare* (atribuie termenului însușiri omenești).

Eu liric

Este o instanță a textului liric, „vocea" din universul unui text poetic, ce nu trebuie confundată cu autorul.

Prezența eului liric se concretizează prin câteva mărci lexico-gramaticale: verbe la persoanele I și a II-a, pronume și adjective pronominale la persoanele I și a II-a, verbe la imperativ, vocative, interjecții.

Hiperbolă

Figură de stil constând în mărirea sau micșorarea puternică a trăsăturilor unui obiect sau a însușirilor unei ființe pentru a se asigura gradul de expresivitate scontat și pentru a se obține efectul dorit.

Prezentă la romantici în special, hiperbola apare și în vorbirea curentă.

O clasificare a hiperbolei se poate realiza în funcție de părțile de vorbire prin care se exprimă figura de stil. Gh. M. Dragomirescu (*Mică enciclopedie a figurilor de stil*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1975) are în atenție:

a. *hiperbolă* verbală (realizată întotdeauna prin metaforă):

Ex. „Bătrânii se supără că și cei tineri au început *să zboare*"(Alexandru Vlahuță);

b. *hiperbolă* adjectivală**:**

Ex. „*colosale* vegetațiuni" (Al. Odobescu);

c. *hiperbolă* nominală(substantivul prin care se exprimă este o metaforă):

Ex. „Gigantică poart-o cupolă pe frunte"(G. Coșbuc);

d. *hiperbolă* perifrastică(parte a unei propoziții, o propoziție sau o frază):

Ex. „Frumoasă *cât eu nici nu pot/O mai frumoasă să-mi socot*"(G. Coșbuc).

Final

Secvență ce marchează finalul unui text. Relația dintre incipitul și finalul unui text evidențiază de multe ori structura circulară a operei (Ex: cuvintele bătrânei la începutul și în finalul nuvelei *Moara cu noroc* susțin o simetrie compozițională).

Imaginar

Temenul este foarte bine definit de Jean – Jacques Wunenburger care subliniază că „succesul" conceptului *„poate fi atribuit și scăderii interesului pentru noțiunea de imaginație, înțeleasă drept facultate psihologică". „Fantasmă, amintire, reverie vis, credință imposibil de verificat, mit, roman, ficțiune, scrie Wunenburger, sunt tot atâtea expresii ale imaginarului unui om sau ale unei culturi"* (Jean-Jacques Wunenburger, *Imaginarul,* Dacia, Cluj-Napoca, 2009, p.10). Același Wunenburger vorbește despre trei funcții ale imaginarului, *funcția estetico-ludică*, *funcția cognitivă* și *funcția practică-instituantă*, ultima asigurând imaginarului capacitatea de a-i determina pe oameni *„să acționeze la modul social"*.

Când ne referim la imaginarul unui autor avem în vedere un univers autonom, rezultat al imaginației autorului concretizat în imagini și reprezentări motivate în structuri coerente, legitimate de limbajul artistic al operei.

Incipit

Secvență textuală prin care cititorul este introdus în universul ficțiunii. Are dimensiuni variabile: primul enunț, primul alineat sau primul grupaj de alineate. Nu trebuie

confundat cu expoziţiunea. Rolul incipitului este de a media între universul real și universul imaginar al operei literare.

Inversiune

Procedeu prin care se modifică topica propoziției, pentru a se scoate în evidență un anumit cuvânt.

Frecventă în vorbirea curentă, în operele literare inversiunea constă de cele mai multe ori în antepunerea atributului. Gh. M. Dragomirescu (*Mica enciclopedie a figurilor de stil*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1975) indică patru modalități de realizare a inversiunii:

a. antepunerea segmentului inversat:

Ex. „sălbatică splendoare" (G. Coșbuc);

b. postpunerea segmentului inversat:

Ex. „S-a-ntins poporul adunat / Să joace-n drum după tilinci, / *Feciori*, la zece fete, cinci" (G.Coșbuc);

c. separarea determinantului atributiv printr-o intercalare:

Ex. „Ca să iasă chipu-n față / *Trandafiri* aruncă *tineri,/ Căci vrăjiți sunt trandafirii / De-un cuvânt al Sfintei Vineri" (Mihai Eminescu);*

d.dislocarea segmentului inversat:

Ex. „Ești ca vioara, *singură*, ce cântă…" (Tudor Arghezi).

Metaforă

Figură de stil *„prin care se trece de la semnificația obișnuită a unui cuvânt sau a unei expresii la o altă semnificație, pe care cuvântul sau expresia nu o pot avea decât în virtutea unei comparații subînțelese" (Dicționar de termeni literari*, București, Editura Academiei, 1976, p. 264).

Metafora (grecescul *„metaphora”* înseamnă *„transport, strămutare”*) implică transferul *„noțiunii abstracte în ordinea concretului printr-o comparație prescurtată”*. În concluzie: *„Un cuvânt-imagine înlocuiește cuvântul – obiect al comparației”* (Op. cit. p. 264). Cu alte cuvinte, un obiect este denumit cu numele altui obiect (asemănător), acest nume devine o imagine, o figură, transfer subliniat de Aristotel în *Poetica* sa.

Mecanismul metaforei este deosebit de complex: *„cuvântul de bază, cuvântul – obiect, este înlocuit în metaforă de cuvântul imagine. Comparația lunii cu o «stăpână» duce la apariția metaforei «stăpâna mării» din cunoscutul vers eminescian «Lună, tu, stăpâna mării, pe a lumii boltă luneci»”* (Gheorghe Crăciun, *Introducere în teoria literaturii*, Editura Magister, 1997, p. 187).

Tipuri de metafore:

a. *metaforă* personificatoare:

Ex.„Când *doarme* plugul pe rotile” (G. Coșbuc);

b. *metafor*ă cosmologică:

Ex. „Eu sunt *o noapte*, tu ești o *stea*” (Mihai Eminescu);

c. *metafor*ă unificatoare - se întemeiază pe analogie:

Ex. „plânsul auriu al unei stele” (Al. Philippide);

d. *metafor*ă sinestezică:

Ex. „Primăvară…/ o pictură parfumată cu vibrări de violet” (G. Bacovia).

Lucian Blaga distinge două tipuri de metaforă. *Metaforele plasticizante* se realizează în cadrul limbajului, prin apropierea unor fapte din domeniul lumii date, reale. Blaga exemplifică acest tip de metaforă referindu-se la rândunelele așezate pe firele de telegraf, pe care le numește *„note pe un portativ”*. În schimb, *metaforele revelatorii* au menirea de a revela, de a spori semnificația faptelor la care se referă poetul. Aceste metafore încearcă revelarea unui mister *„prin mijloacele pe care ni le pune la îndemână lumea concretă, experiența sensibilă și lumea imaginară”*

(Geneza metaforei și sensul culturii, în *Trilogia culturii,* București, ELU, 1969, p. 279).

Motiv literar

Element component al unei opere literare, motivul este un cuvânt, o idee, un citat, un obiect, o cifră, asupra cărora se insistă de obicei și care contribuie la evidențierea ideilor artistice ale operei.

Personaj literar.Caracterizare. Relația dintre personaje

Din fr. *„personnage"*, lat. *„persona"*- mască de teatru, actor, rol. Este categorie de bază a narațiunii și element esențial în operele epice și dramatice. Este cel care susține punctul de vedere al autorului sau al textului.

Tipuri de personaje:

1. *Personaj principal: este* situat în centrul planului narativ și participă la toate momentele subiectului;

2. *Personaj secundar:* este prezență constantă, nu participă la toate momentele subiectului;

3. *Personaj episodic:* apare într-un episod al operei, fără a fi implicat în conflict;

4. *Personaj rotund: „Un personaj complex, multidimensional, imprevizibil, capabil de comportamente surprinzătoare și, în același timp, convingătoare."* (Gerald Prince, *Dicționar de naratologie,* Iași, Institutul European, 2004, p. 154*);*

5. *Personaj plat: „Un personaj înzestrat cu o însușire sau cu foarte puține insușiri și care este extrem de predictibil în comportament"* (Gerald Prince, *Dicționar de naratologie*, Iași, Institutul European, 2004, p. 154);

6. *Personajul colectiv:* o colectivitate umană: mulțimea din nuvela *Alexandru Lăpușneanul;*

7. *Personajul eponim:* personajul al cărui nume dă titlul operei: *Ion, Alexandru Lăpușneanul, Maitreyi etc.;*

8. *Personajul absent:* nu este prezent în discursul propriu-zis, ci în planul evenimentelor, acțiunile și atributele sale reieșind din evocări și rememorări;

9. *Suprapersonajul:* o realitate învestită cu o funcție simbolică, un obiect, un loc, un eveniment. Are un rol esențial în acțiune, determinând destinul personajelor: moara / hanul din *Moara cu noroc.*

Caracterizarea personajului literar

Este modalitatea artistică prin care un scriitor își conturează personajele, reliefându-le trăsăturile fizice și morale.

Într-o operă literară epică sau dramatică există două tipuri de mijloace de caracterizare.

1. *Caracterizarea directă:*
- se realizează frecvent printr-o descriere de tip portret;
- realizată de narator, autor;
- realizată de alte personaje;
- realizată de personajul însuși (autocaracterizare).

2. *Caracterizarea indirectă:*
- prin numele sau porecla personajului;
- prin acțiuni, gânduri, sentimente;
- prin relația cu celelalte personaje;
- prin mediul în care trăiește personajul.

Personificare

Procedeul artistic prin care autorul atribuie unor lucruri, plante, fenomene, ființe necuvântătoare sau abstracțiuni atributele tipice omului. Prezentă în fabulă.

Perspectivă narativă

Se referă la perspectiva din care naratorul prezintă evenimentele, punctul de vedere al naratorului; punct de vedere, focalizare.

1. *Perspectiva omniscientă* (focalizare *zero*, povestire *nonfocalizată*)

Viziune *„dindărăt"*; naratorul știe mai mult decât personajul său. Naratorul *„nu-și bate capul să ne explice cum a ajuns să știe atâtea: el vede prin pereții casei sau prin craniul eroului său. Personajele sale nu au niciun secret față de el"* (Tzvetan Todorov, *Categoriile narațiunii literare, în Poetică și stilistică. Orientări moderne*, București, Editura Univers, 1972).

Naratorul este omniscient și omniprezent, perspectiva este demiurgică. Narațiune la persoana a III-a, obiectivitate.

Caracteristică romanului tradițional, obiectiv: Liviu Rebreanu, *Ion.*

2. *Perspectiva internă* (focalizare internă)

Din interior, *„împreună cu"*. Naratorul adoptă punctul de vedere al unui personaj. Realitatea este percepută din unghiul personajului. De obicei naratorul este personaj, narațiunea este la persoana I: Camil Petrescu, *Ultima noapte de dragoste, întîia noapte de război.*

Naratorul *„nu poate să ne dea o explicație a evenimentelor înainte ca aceasta să fie găsită chiar de personaje"* (Tzvetan Todorov, *Categoriile narațiunii literare, în Poetică și stilistică. Orientări moderne,* București, Editura Univers, 1972).

3. *Perspectiva externă* (focalizare externă)

Viziunea din exterior, din afară. Perspectiva este a spectatorului la teatru, a camerei de filmat, care înregistrează neutru și obiectiv exclusiv comportamentul și înfățișarea exterioară a personajelor. Naratorul știe mai puțin decât

personajul: *„el nu poate să ne descrie decât ceea ce vede, ce aude etc., dar nu pătrunde în conștiința nimănui”* (Tzvetan Todorov, *Categoriile narațiunii literare, în Poetică și stilistică. Orientări moderne*, București, Editura Univers, 1972).

Relații de opoziție și de simetrie

Relațiile de opoziție presupun elemente lirice antitetice, concretizate prin oximoron sau antiteză.

Relațiile de simetrie vizează relația simetrică a sensurilor, ideilor poetice, a simbolurilor sau a imaginilor artistice.

Repetiție

Figură de stil care constă în utilizarea de mai multe ori a unui grup de sunete, a unui cuvânt ori a unui grup de cuvinte, pentru a scoate în evidență o anumită idee și pentru a se obține efectul artistic scontat.

Se consideră de asemenea repetiție folosirea de mai multe ori a aceleiași relații gramaticale (*Dicționar de termeni literari*, București, Editura Academiei, 1976).

În funcție de termenul repetat, se vorbește de:

a. *repetiție fonologică* (sunete);

b. *repetiție lexicală* (reluarea unui cuvânt);

c. *repetiție gramaticală* (reluarea unei relații gramaticale): *„Copacii albi, copacii negri / Stau goi în parcul solitar; / Decor de doliu funerar…/ Copacii albi, copacii negri”* (G. Bacovia).

Scenă

Diviziune a unui act al operei dramatice, scena este delimitată de intrarea sau ieșirea unui personaj.

Secvență

Secvența narativă este considerată cea mai mică unitate compozițională a operei literare, fiind alcătuită dintr-o succesiune de propoziții.

În cadrul secvenței narative, între propoziții se stabilesc trei tipuri de relații: *logice* (cauză-efect), *temporale* (succesiunea cronologică a evenimentelor narate) și *relații spațiale*.

N. Manolescu vorbește de *„momente «pline» (fapte) introduse gramatical prin perfectul simplu ori perfectul compus, legate între ele prin spații «goale» (descripții, evocări, portrete, comentariu analitic) introduse prin imperfect. Aceasta e schema oricărei narațiuni clasice."*

Secvențele narative se organizează într-o rețea alcătuind episodul.

Subiect al operei literare

Subiectul operei literare: succesiune de întâmplări pe parcursul cărora personajele sunt antrenate într-unul sau mai multe conflicte. Este specific operelor literare *epice și dramatice*.

Momente:

a. *Expoziționea:* secvență introductivă, urmând incipitului, în care se detaliază contextul situațional al acțiunii, oferindu-se și informații despre personaje;

b. *Intriga:* situația care instituie conflictul, determinând modificarea situației inițiale;

c. *Desfășurarea actiunii;*

d. *Punctul culminant:* momentul de maximă intensitate a conflictului, în care evoluția personajelor este greu previzibilă;

e. *Deznodământul.*